

19. Фурман А. В. Історія соціальної роботи / Анатолій Фурман, Марія Підгурська // Психологія і суспільство. – 2010. – № 4. – С. 163-204.
20. Шебанова С. Г. Практичний курс Сприяння своєму зростанню // Практична психологія та соціальна робота. — №2. — 1999. — 203с.
21. Яценко Т. С. Психологічні основи психокорекції / Т. С. Яценко. — К.: «Либідь» 1996 — 264 с.

Черная И. М., Черный М. М. Диагностика и формирование профессионально необходимых качеств социального работника. В статье проанализированы функциональные обязанности, задачи и содержание профессиональной деятельности социального работника. Сформирован обобщенную характеристику требований к оптанта на должность социального работника. На основе результатов контент-анализа содержания профессиональной деятельности сформирован перечень основных профессионально необходимых качеств социального работника. Разработан комплекс методик для диагностики уровня развития и формирования профессионально необходимых качеств будущего социального работника.

Ключевые слова: социальная работа, социальный работник, оптанта, профессионально-необходимые качества, диагностика, формирование.

Chorna Y. M., Chorny M. M. Diagnosis and formation of professionally needed qualities of social worker. The article analyzes functional responsibilities, tasks and content of professional social worker. Formed generalized description optanta requirements for the position of social worker. Based on content analysis of the content of professional activities generated a list of basic vocational skills necessary social worker. A set of techniques for diagnostics of development and a professional and necessary qualities of the future social worker.

Keywords: social work, social worker, optant, professional quality required, diagnostics, formation.

Відомості про авторів:

Чорна Ірина Михайлівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка;

Чорний Михайло Михайлович – студент 3 курсу юридичного факультету, спеціальність «Соціальна робота», Тернопільського національного економічного університету.

Статтю подано до друку 30.01.2016.

УДК 364.2: 159: [9364-787.2]

© Н. Б. Бондаренко, 2016

Н. Б. Бондаренко (м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ В ЕМОЦІЙНІЙ ПІДТРИМЦІ ОСІБ З ПРОБЛЕМАМИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ЗАСОБОМ ГРУП САМОДОПОМОГИ

Бондаренко Н. Б. Особливості забезпечення потреб в емоційній підтримці осіб з проблемами психічного здоров'я засобом груп самопомоги. В статті на основі факторного аналізу розглядаються особливості складової соціальної підтримки - емоційної підтримки осіб з проблемами психічного здоров'я в рамках груп самопомоги. Актуальність дослідження обумовлена відсутністю послідовного аналізу феномену соціальної підтримки осіб

з проблемами психічного здоров'я в групах самопомоги. В якості основного інструментарію дослідження використовувалась авторська методика «Шкала вимірювання міжперсональної підтримки», яка містить 40 тверджень, що стосуються сприйняття учасниками груп доступності потенційної соціальної підтримки та її складових/функцій: інформаційна, матеріальна, інструментальна, блок психологічної підтримки. Психологічна підтримка, в свою чергу, має сім компонентів: емоційна підтримка, спілкування, статусна підтримка, відчуття приналежності, можливість турботи про інших, підтримка особливо важливої/коханої людини, набуття копінг-стратегій. Найбільш важливими для осіб з проблемами психічного здоров'я – учасників груп самопомоги виявились відчуття належності до мережі, емоційно-інформаційна та емоційно-наснажуюча підтримка. Отримання підтримки засобом груп взаємодопомоги породжується груповими процесами, що транслюють її користувачам відчуття належності до мережі, переживання процесів соціальної інтеграції та розширення зони емоційних контактів, наснаження до життєвої активності.

Ключові слова: соціальна підтримка, емоційна підтримка, особи з проблемами психічного здоров'я, групи самопомоги, копінг-стратегії.

Постановка та обґрунтування актуальності теми. Актуальність вивчення проблеми надання соціальної підтримки особам з проблемами психічного здоров'я (надалі ППЗ) зумовлена неможливістю вирішення її лише в рамках психіатрії та медикаментозного лікування. Групи самопомоги є унікальною і формою практики надання підтримки саме в громаді - в групі рівних, які мають подібні проблеми. В зв'язку з цим виникає необхідність вивчення *функціональних* аспектів підтримуючих відносин, що виникають в групі або функціональних компонентів соціальної підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукової дослідницької літератури дозволяє говорити про сприяння соціальної підтримки зменшенню небезпечних впливів оточення і стресових життєвих подій на фізичне та психічне здоров'я індивідуума. Також вона пов'язана з психологічним благополуччям, соціальним здоров'ям, оскільки позитивно впливає на психологічний стан людини, сприяє позитивним емоціям і стабільності в житті [4; 5; 6]. В Україні вивчення соціальної підтримки в групах самопомоги є відносно новою темою в області наукових досліджень. Дослідження ефективності діяльності таких груп щодо профілактики ВІЛ серед молодих споживачів ін'єкційних наркотиків було проведено вітчизняними дослідниками Б. Лазоренко, Ю. Калашниковою. Вивченням форм активності учасниць в групі та їхніх міжособистісних взаємодій займалась дослідниця С. Карпиловська. Дослідниця Г. Бевз вивчала ефективність груп взаємодопомоги в ситуаціях замінного батьківства [1].

Виділення невирішених аспектів проблеми. Слід зазначити, тим не менше, що послідовного аналізу феномену соціальної підтримки осіб з ППЗ в групах самопомоги та її функцій жоден вітчизняний дослідник не проводив. Також відсутня єдина точка зору щодо розуміння дослідниками спектру функцій самої підтримки, які пов'язані з психологічним благополуччям осіб з ППЗ. Таким чином, існує нагальна наукова проблема опису спектру функцій соціальної підтримки.

Мета даної роботи полягала у виявленні психологічних особливостей соціальної підтримки осіб з ППЗ в групах самопомоги та визначенні специфіки її функцій.

Завдання дослідження. В ході дослідження необхідно було прийняти рішення про те, в яких групах доцільно проводити дослідження, розробити анкети, провести опитування, здійснити факторний аналіз з метою охарактеризувати ієрархію функцій соціальної підтримки в групах самопомоги, а також описати статистично значущі функції соціальної підтримки для осіб з ППЗ – учасників груп самопомоги.

Особливості та логіка дослідницьких процедур. В даному дослідженні ми визначаємо соціальну підтримку як трансакційний комунікативний процес, що містить вербальну та/або невербальну комунікації, які спрямовані на обмін фізичними та психологічними ресурсами, призначеними для підвищення благополуччя одержувача, поліпшення його почуття стосовно власних можливостей копіngu, компетенцій, підтвердження приналежності до мережі зв'язків/відносин, що імовірно створюють буфер проти негативного впливу стресових обставин. Феномен соціальної підтримки має структурний, функціональний та оціночний вимір. Функціональний вимір стосується того, в якій мірі міжособистісні стосунки служать певним функціям. Дослідники пропонують різні функції соціальної підтримки, проте існує згода стосовно лише таких: емоційної, матеріальної, інструментальної, інформаційної та товариської (спілкування). На основі теоретичного аналізу літератури нами створено *модель соціальної підтримки* в групах самодопомоги осіб з ППЗ, що містить сукупність таких чотирьох складових: матеріальна, інформаційна, інструментальна, психологічна. Базисом для виокремлення такої функції соціальної підтримки як *психологічна підтримка* стали основні концепції, які певною мірою пов'язані з поняттям «психологічне благополуччя» і відносяться до проблеми позитивного психологічного функціонування (теорії А. Маслоу, К. Роджерс, Г. Олпорт). Саме тому, що соціальна підтримка пов'язана з психологічним благополуччям, несе в собі позитивні емоції, схвалення і стабільність в життя, служить буфером при стресі, надає впевненість і дозволяє справлятися з проблемами, можна говорити про психологічну функцію соціальної підтримки [2, с. 26–34]. Психологічна підтримка в нашій моделі має, в свою чергу, сім компонентів: емоційна підтримка, спілкування, статусна підтримка, відчуття приналежності, можливість турботи про інших, підтримка особливо важливої/коханої людини, набуття копіng-стратегій. Вважаємо за доцільне уточнити, що соціальна підтримка може проявлятися як одна із компонентів/складових моделі, або як сукупність складових.

В якості основного інструментарію дослідження використовувалась авторська методика, складена за аналогією опитувальника «Interpersonal Support Evaluation List» (за С. Коеном, Р. Мермелштайном, Т. Камарк, Х. Хоберман, 1985р.), якій ми надали назву «Шкала вимірювання міжперсональної підтримки» [3]. Анкета містить 40 тверджень, що стосуються сприйняття учасниками груп доступності потенційної соціальної підтримки та таких її складових/функцій як інформаційна, матеріальна, інструментальна, психологічний блок. Склад позитивних та негативних тверджень врівноважений, тобто половину тверджень складають позитивні висловлювання про соціальні відносини («Існує декілька різних людей, проведення часу з якими приносить мені задоволення»), у той час як половина тверджень є негативними («Не існує жодної людини, з якою я почуваю себе комфортно, щоб говорити про інтимні особисті проблеми»). Твердження були розроблені на підставі теорії, щоб оцінити область соціальних джерел підтримки, які могли б потенційно полегшити боротьбу зі стресовими подіями. Респондентам було запропоновано вказати, чи є кожне твердження «швидше, вірно» або «швидше невірно» про кожного з них. Анкета обробляється просто шляхом підрахунку кількості відповідей, що свідчать про підтримку. Методика ґрунтується на самозвіті досліджуваних під час напівструктурованого інтерв'ю в ході заповнення анкет. Участь в дослідженні була добровільною. Досліджуваним кожному окремо давалися анкети з інструкціями по заповненню, дослідник роз'яснював цілі анкетування, відповідав на запитання досліджуваних, допомагав заповнювати в разі прохання. Заповнення анкет відбувалося в присутності дослідника, не обмежувалося в часі. Етичні норми було дотримано та пояснено. Надалі, для перевірки надійності методики під час обробки сирих даних, нами було здійснено перевірку внутрішньої узгодженості методики за допомогою факторного аналізу з метою обмежитися найбільш інформативними головними компонентами і виключити інші з аналізу, що

спрощує інтерпретацію результатів. Всього було піддано факторному аналізу 40 вихідних змінних (для всіх 40 пунктів методики) стосовно 4х функцій соціальної підтримки: матеріальна, інформаційна, інструментальна, психологічна та 7ми компонентів психологічної підтримки: емоційна підтримка, спілкування, статусна підтримка, відчуття приналежності, можливість турботи про інших, підтримка особливо важливої/коханої людини, набуття копінг-стратегій).

Вибірка. Процедура дослідження специфіки функцій соціальної підтримки осіб з проблемами психічного здоров'я проводилася у період з 2012 по 2013 рр. в м. Києві на базі групи взаємодопомоги осіб з проблемами психічного здоров'я «Союз друзів» (14 осіб) та групи самопомоги Реабілітаційного центру Київської міської клінічної психоневрологічної лікарні № 1 ім. Павлова (МКПЛ №1) (9 осіб). Кількість учасників дослідження обох груп складав 23 досліджуваних, а саме: 14 учасників групи взаємодопомоги осіб з проблемами психічного здоров'я «Союз друзів» та 9 учасників групи самопомоги Реабілітаційного центру МКПЛ №1. Критерієм відбору респондентів для дослідження слугували: участь у роботі групи взаємодопомоги «Союз друзів» або в групі самопомоги Реабілітаційного центру та особистісна згода на участь у дослідженні.

За соціально-демографічними показниками щодо віку, стажу захворювання, рівня освіти, сімейного стану групи були гетерогенні. Групи були сформовані таким чином, що включали осіб з різними типами проблем психічного здоров'я. Із 23 респондентів розлади шизофренічного типу мали 17 осіб (12 чоловіків, 5 жінок); біполярний розлад – 3 особи (1 чоловік, 2 жінки); органічний розлад (ЧМТ) – 1 особа чоловічої статі; розумова відсталість помірного ступеню – 2 особи (1 чоловік, 1 жінка). Стаж захворювання коливався в межах від року до 25 років (із середнім значенням 13 років). За тривалістю життя із захворюванням досліджувані розділені на 3 групи: 1 група «менше року» – 1 особа (жінка), 2 група «від року до 3х років» – 2 особи (чоловік, жінка), 3 група «від 3х років до 20» – 16 осіб. Також дослідження передбачало наявність контрольної групи, яка складалася з респондентів в загальній кількості 106 осіб, які за показниками віку, статі, рівня освіти та місця проживання були співвіднесені із даними експериментальної групи. Така урівноваженість соціальних характеристик контрольної групи із експериментальною слугувала локалізації дослідження засобом зменшення варіативних перемінних. Також необхідність контрольної групи була обумовлена потребою у визначенні міри запиту людей на психологічну підтримку, що не пов'язано зі станом здоров'я, зокрема психічного.

Аналіз і інтерпретація результатів. За даними факторного аналізу в результаті утворилася трьохфакторна структура. Змінні, що знаходилися всередині одного блока, відсортовано в порядку зменшення факторних навантажень, причому нами було заборонено виведення факторних навантажень, менших за 0,4. Після ретельної перевірки окремі твердження анкети/методики ми віднесли до певного фактора, враховуючи порядок факторних навантажень від найбільшого до найменшого. Твердження f9, f3, f14, f33, f16, f15, f7, f32, f34, f27, f24, f21, f40, f23, f25, f10, f35, f8 і f28 належать першому фактору, твердження f22, f19, f26, f36, f38, f11, f30, f17, f4, f37 і f6 – другому фактору, твердження f39, f1, f2 і f5 – третьому фактору. Твердження f9 своїм значенням – 0,87 найбільше навантажує перший фактор, твердження f22 – другий фактор (зі значенням 0,88), твердження f39 – третій фактор (зі значенням 0,77).

Інтерпретувавши зміст факторів, ми отримали такі результати: *перший фактор «відчуття належності до мережі»* (дістав код TC1) зібрав пункти, що описують бажання особи мати інструментальну підтримку (допомога послугами), часті зустрічі з друзями, спілкуватися з ними, бути таким само цікавим як і друзі, мати компаньйона на одноденну мандрівку, мати друга, якій би організував вечірку на честь дня народження особи (табл.1).

Таблиця 1

Навантаження першого фактору (код ТС1)

№ питання	Зміст питання	ТС1	ТС2	ТС3
№9	Наявність особи, яка допоможе добратися до аеропорту (Інструмент)	0,87	-0,18	-0,07
№3	Оцінювання себе як цікавої людини, на рівні з друзями (R3 підтр самооц)	0,84	0,14	-0,32
№14	Наявність особи, яка допоможе дістатися лікаря в разі хвороби (Інструмент)	0,83	-0,08	0,10
№33	Наявність особи, яка може приїхати і забрати в дорозі, у випадку коли машина зламалась за 20 км. від місця призначення (Інструмент)	0,81	-0,15	0,16
№16	Наявність особи, яка надасть притулок в разі надзвичайної ситуації (Інструмент)	0,79	0,00	0,05
№15	Наявність компаньона для спонтанної односторонньої мандрівки (R2спілк+R4відчут принал)	0,74	-0,20	0,08
№7	Наявність тісних зв'язків з сім'єю, друзями (R4відчут принал + R5 можл. турботи про інш)	0,71	0,13	0,16
№32	Задоволеність життям (R3підтр самооц +R7копінг-стратег)	0,68	0,17	-0,28
№34	Наявність особи, яка організує вечірку на день народження (R2спілк + R4 відчут принал)	0,67	0,03	0,09
№27	Відчуття затребуваності друзями/запрошення до проведення часу разом (R4 відчут принал)	0,67	0,19	0,07
№24	Впевненість щодо довіри з боку інших до способу/ самоорганізації власного життя R1емоц +R3самооц)	0,65	0,15	0,18
№21	Наявність компаньона для походу в кіно /проведення приватного часу у вечірні години (R2спілк +R4 відч принал)	0,63	-0,07	0,27
№40	Проведення часу разом з друзями/ складність встигати за друзями /ритмом соціального життя (R2спілк+R4відчут принал)	0,58	0,11	0,34
№23	Наявність особи, яка позичить гроші (матеріальна)	0,58	0,23	0,04
№25	Відчуття подібності/схожості з іншими людьми зі свого оточення (R4відчут принал)	0,57	-0,05	-0,30
№10	Відчуття включеності в коло друзів (R4 відчут принал + R5 турбота про інш)	0,56	0,14	0,16
№35	Наявність особи, яка позичить авто (Інструмент)	0,54	-0,18	0,42
№8	Наявність особи, яка є високої думки про респондента (R3підтр самооц)	0,54	0,54	-0,06
№28	Відчуття себе успішним у життєвих змінах (R3підтр самооц + R7копінг-стратег)	0,54	0,47	-0,22

Ці пункти характеризують *прагнення особи до наявності в них людей, які нададуть практичну допомогу, з якими бути на рівних в будь-якому колективі, а саме – пережити відчуття приналежності, мати більше контактів з людьми, щоб спілкуватися, щоб хтось давав позитивний зворотній зв'язок, який буде підставою для підтримки позитивної самооцінки*. Наприклад, «Я дуже часто зустрічаюся або говорю з сім'єю або друзями», «Якщо з самого ранку мені треба буде поїхати в аеропорт, дуже складно буде знайти людину, яка погодиться допомогти», «Якщо би мені в надзвичайній ситуації (наприклад, відсутність води чи електрики вдома) потрібно було б знайти місце, де пожити тиждень, я би з легкістю знайшов(-ла) би когось, хто надав би притулок». Деякі твердження отримали від'ємне значення, і розуміти їх необхідно навпаки, наприклад, твердження «Якщо би я захворів(ла) і потребував когось (друга, члена сім'ї чи знайомого), щоб відвезти мене до лікаря, мені було би складно знайти необхідну людину» слід інтерпретувати як «Якщо би я захворів(ла) і потребував когось (друга, члена сім'ї чи знайомого), щоб відвезти мене до лікаря, мені б не було складно знайти необхідну людину». «Мене зазвичай не запрошують проводити час із іншими» – «Мене зазвичай запрошують проводити час із іншими». Вибрані твердження до першого фактора вказують також на те, що особи проявляють бажання/зацікавленість мати підтримуючі *емоційні зв'язки та комунікації з іншими (спілкування, проведення часу з іншими та організація вечірки на честь дня народження)*, але на перший план виходить бажання допомоги у вирішенні щоденних звичайних справ – відвезти до лікаря, добратися до аеропорту, забрати за 20 км від дому. Отримані результати можна тлумачити як «Впевненість у наявності людей/компаньйонів, з якими разом можна здійснити певні дії».

Другий фактор «Емоційна – інформаційна підтримка» (дістав код ТС2) зібрав усі пункти, що описують прояви інформаційної підтримки, емоційної підтримки, відчуття приналежності та набуття копінг-стратегій (табл. 2).

Наприклад, «Якщо мені треба пораду, як розібратися із особистою проблемою, я знаю, до кого звернутися по допомогу», «Я знаю принаймні одну людину, чий пораді я реально довіряю», «Я маю більш тісні стосунки з друзями, ніж більшість людей» та «Є людина, яка пишається моїми досягненнями». «Мені є до кого звернутися з порадою стосовно вирішення сімейної проблеми». «Мені є до кого звернутися за порадою стосовно планів на майбутнє чи зміни роботи». Сюди відносяться також твердження з від'ємним значенням: «Якщо в моїй сім'ї настане криза, мені буде складно знайти когось, хто міг би дати мені хорошу пораду про те, як з цим впоратися»; «Насправді дійсно немає нікого, хто може дати мені об'єктивне уявлення про те, як я можу впоратись із проблемами»; «Дійсно немає того, кому я можу довіряти, хто дав би мені хорошу пораду стосовно грошей»; «Я відчуваю, що мені немає з ким розділити свої страхи і переживання»; «Не існує жодної людини, з якою я почуваю себе комфортно, щоб говорити про інтимні особисті проблеми». Вибрані твердження до другого фактора вказують також на те, що особи проявляють бажання мати підтримуючі довірливі *емоційні стосунки та корисні інформаційні комунікації з іншими (розділити страхи, говорити про інтимні речі, отримати пораду)*, які допомагають набутти навичок вирішення проблем та подолання труднощів щоденного життя (копінг-стратегій). Отримані результати можна трактувати як «Впевненість у наявності людей, які дадуть корисну пораду та розділять страхи та інтимні переживання».

До *третього фактора «Емоційно-наснажуюча підтримка»* (дістав код ТС3) потрапили пункти, що описують *наявність людей, з якими побудовані довірливі стосунки (які наснажують) та які допоможуть у вирішенні питань, що ведуть до певних змін*. Наприклад, «В мене є кілька людей, яким я довіряю і можу звернутися по допомогу у вирішенні своїх проблем», «Коли я відчуваю себе самотньо, є декілька людей, з ким я можу поговорити» та «Якби я потребував допомоги у кріпленні або ремонту приладу є людина, яка би мені

допомогла». Отже, отримані результати можна тлумачити як «Впевненість у наявності людей, яким довіряєш і які наснажують/допомагають робити зміни. Впевненість у підтримці як умова наснаження до життєвої активності».

Таблиця 2

Навантаження другого фактору (код ТС2)

№ питання	Зміст питання	ТС1	ТС2	ТС3
№22	Наявність особи, яка позичить авто (інструмент)	-0,18	0,88	0,01
№19	Наявність довіреної особи, яка надасть пораду стосовно сімейних проблем (R3самооц + інформ)	0,02	0,85	-0,01
№26	Наявність особи, яка надасть пораду стосовно планів на майбутнє, роботи (R1емоц + R2 спілк + інформ)	-0,07	0,84	0,22
№36	Наявність особи, яка дасть пораду в кризі (R7 копінг- стратег + інформ)	-0,02	0,80	0,12
№38	Наявність особи, чієї пораді довіряє (R1емоц + Інформ)	0,07	0,79	0,07
№11	Наявність особи, яка дасть об'єктивне уявлення про шляхи рішення проблем (Інформ)	-0,14	0,79	-0,21
№30	Наявність довіреної особи, яка дасть слушну пораду стосовно грошей (R1емоц? + Інформ)	0,02	0,77	-0,22
№17	Наявність тісних зв'язків з сім'єю, друзями (R4відч принал + R5 можл. турботи про інш)	0,22	0,63	0,13
№4	Наявність особи, яка пишається досягненнями (R3 – самооц)	0,23	0,58	0,12
№37	Здатність підтримувати тісні довірливі стосунки з друзями (R1емоц + R4 відч принал)	0,41	0,57	0,08
№6	Наявність особи, проведення часу з якої дає задоволення (R1емоц +R2спілк +R4 відч принал +R5 турбота про інш)	0,27	0,55	-0,04

Таблиця 3

Навантаження третього фактору (код ТС3)

№ питання	Зміст питання	ТС1	ТС2	ТС3
№39	Наявність особи, яка допоможе з переїздом (Інструмент)	0,15	-0,13	0,77
№1	Наявність особи, якій респондент довіряє і може звернутися по допомогу у вирішенні своїх проблем (R1-емоц)	0,01	0,40	0,70
№2	допомога у кріпленні або ремонту приладу (Інструмент)	0,34	0,08	0,57
№5	Наявність особи для розмови в ситуації самотності (R1 емоц +R4 відчут принал)	-0,04	0,45	0,55

Якщо люди впевнені, що в них є довірена особа – у них підвищується адаптаційна здатність щодо вирішення побутових та інших задач. Цей фактор вказує, що наявність довіри до людей, які цінують наші досягнення, надає можливість вирішувати складні повсякденні

питання без відчуття переобтяження. Це може вказувати на те, що створення довірливих стосунків може слугувати механізмом підтримки розбудови свого життя у суспільстві. Можна передбачити, що без таких стосунків навіть мілкі побутові справи можуть створювати відчуття переобтяженості і нездатності до їх подолання.

Висновки. Проведене дослідження надає можливість зробити висновок, що емоційна підтримка виступає як провідною характеристикою соціальної підтримки, так і ознакою цінності і значущості підтримуючих взаємодій і комунікацій в групі самопомоги. Ефективність отримання підтримки засобом груп взаємодопомоги породжується груповими процесами, що транслюють її користувачам відчуття належності до мережі, переживання процесів соціальної інтеграції та розширення зони емоційних контактів, наснаження до життєвої активності. Водночас наявність соціального працівника в групі самопомоги, як довіреної особи, етика діяльності якого контролюється професійною спільнотою, може слугувати вирішенню адаптаційних задач у соціалізації людей, які перебувають на обліку щодо психічного здоров'я. Це вказує на важливість дотримання у роботі соціального працівника етичних норм як умови його ефективності.

Перспективи подальшого дослідження. Проведене дослідження мало певні труднощі пов'язані із недостатніми практиками проведення груп взаємопідтримки серед осіб з проблемами психічного здоров'я. Поширення таких практик в Україні надасть можливість охоплення дослідженням більш широкого кола респондентів, що вартує продовжувати.

Література

1. Бевз Г. Групи зустрічей як форма підтримки сімей заміщувальної опіки / Г. Бевз // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. ст. Інституту соціальної та політичної психології АПН України ; за ред. С. Д. Максименка, М. М. Слюсаревського [та ін.]. — К. : Міленіум, 2005. — С. 178–189.
2. Хьелл Л. Теории личности: основные положения, исследования и применение. / Л. Хьелл, Д. Зиглер; За ред. Е. Егеревой. – СПб.: Питер, 2014. – С. 320- 329.
3. *Measuring the functional components of social support* [Електронний ресурс]. / [S. Cohen, R. Mermelstein, T. Kamarck, H. Hoberman] // [eds. I. Sarason, B. Sarason] *Social support: Theory, research and application*. – The Hague, The Netherlands: Martinus Nijhoff, 1985. – p. 73-94. — Режим доступу: <http://www.midss.org/content/interpersonal-support-evaluation-list-isel>
4. *Gottlieb B., Bergen A. Social Support Concepts and Measures*. / B. Gottlieb, A. Bergen // *Journal of Psychosomatic Research*. – Vol. 69. – 2010. – p. 511 – 520.
5. *Helgeson V., Gottlieb B. Support groups*. / S. Cohen, L. Underwood, B. Gottlieb, editors. *Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists*. – Oxford, England: Oxford University Press; 2000. – p. 221–245.
6. *Lakey B. Cohen S. Social Support Theory and Measurement* [Електронний ресурс]. / B. Lakey, S. Cohen. – NY : Oxford University Press, 2000. – 52p. — Режим доступу: <http://www.psy.cmu.edu/~scohen/Lakey%20%26%20Cohen%20%282000%29.pdf> . – Назва з екрана

Бондаренко Н. Б. Особенности обеспечения потребностей в эмоциональной поддержке лиц с проблемами психического здоровья средством групп самопомощи. В статье на основе факторного анализа рассматриваются особенности составляющей социальной поддержки - эмоциональной поддержки лиц с проблемами психического здоровья в рамках групп самопомощи. Актуальность исследования обусловлена отсутствием последовательного анализа феномена социальной поддержки лиц с проблемами психического здоровья в группах самопомощи. В качестве основного инструментария исследования использовалась авторская методика «Шкала измерения межперсональной поддержки»,

которая содержит 40 утверждений, касающихся восприятия участниками групп доступности потенциальной социальной поддержки и ее составляющих / функций: информационная, материальная, инструментальная, блок психологической поддержки. Психологическая поддержка, в свою очередь, содержит семь компонентов: эмоциональная поддержка, общение, статусная поддержка, чувство принадлежности, возможность заботы о других, поддержка особо важного / любимого человека, приобретение копинг-стратегий. Наиболее важными для лиц с проблемами психического здоровья - участников групп самопомощи оказались ощущение принадлежности к сети, эмоционально-информационная и эмоционально-воодушевляющая поддержка. Получение поддержки посредством групп взаимопомощи порождается групповыми процессами, которые транслируют ее участникам ощущение принадлежности к сети, переживания процессов социальной интеграции и расширения зоны эмоциональных контактов, вдохновение к жизненной активности.

Ключевые слова: социальная поддержка, эмоциональная поддержка, лица с проблемами психического здоровья, группы самопомощи, копинг-стратегии.

Bondarenko N. B. Peculiarities of providing of emotional support needs of people with mental health problems via self-help groups. The article deals with particular qualities of emotional support, which is the component of social support between people with mental health problems in self-help groups. This work is based on the factor analysis. The relevance of research caused the lack of a consistent analysis of the phenomenon of social support between people with mental health problems in the self-help groups. The author's method "Scale measuring interpersonal support" was used as the main research tool, which contained 40 statements concerning the group members' perception of access to the potential social support and its components / functions: information, material, instrumental, psychological support unit. Psychological support, in turn, consists of seven components: emotional support, communication, status support, a sense of belonging, the ability to care for others, support of the especially important person / lover, the acquisition of coping strategies. A sense of belonging to the network, emotional and informational support, and emotional support, which empower and inspire, were the most important for people with mental health problems - members of self-help groups. Receiving of social support via self-help groups is generated by group processes which broadcast to its members a sense of belonging to the network, practice of social integration and expansion of emotional contact zone, empowerment.

Keywords: social support, emotional support, people with mental health problems, self-help groups, coping- strategies.

Відомості про автора:

Бондаренко Н. Б. — магістр соціальної роботи, старший викладач кафедри «Школа соціальної роботи ім. В.Полтавця» Національного Університету «Києво-Могилянська академія», психолого-медико-педагогічний консультант Національного Університету «Києво-Могилянська академія», м. Київ.

Статтю подано до друку 23.03.2016.